

AGNIESZKA KUROWSKA

Odpady drzewne w świetle polskich i unijnych przepisów prawnych

Waste wood under Polish and European Union law

ABSTRACT

Kurowska A. 2015. Odpady drzewne w świetle polskich i unijnych przepisów prawnych. Sylwan 159 (5): 355-360.

No separate legislative acts are in force in Poland or the European Union that would regulate waste wood issues directly. Therefore, the analysis presented in this paper concerns legislation applying generally to waste, including waste wood. The issues discussed include terminology, classification and waste wood management. Pursuant to Directive 2008/98/EC, waste is any substance or object which the holder discards or intends or is required to discard. This definition of waste has remained unchanged in the amended Waste Act in Poland. Waste classification issues are partly resolved in the European Waste Catalogue. A national waste catalogue has been created, in which waste has been divided into 20 groups, depending on the source from which it is generated. Waste wood has been allocated to seven groups, and in particular to group 03. It is worth mentioning that the catalogue does not include a number of wood waste groups, namely OSB, fibreboard, plywood, board cutting waste, as well as products made from them, etc. This leads to problems with the interpretation of regulations concerning, in particular, the combustion of biomass. The priority task in waste management is waste prevention, followed by the preparation of waste for reuse, its recycling and finally other recovery methods, i.e. energy recovery or waste disposal. In view of the above, energy recover, as well as the reprocessing of waste into materials to be used as fuel or for backfilling or landfilling operations, is not a form of recycling. In spite of these assumptions, legislative acts are in force which regulate actions aimed at increasing the use of waste wood for energy recovery purposes. Regulations promoting the use of waste wood for energy recovery purposes can also be found in Polish legislation. The paper points out to the absence of clear and comprehensive legal solutions concerning waste wood management. This situation results in serious difficulties in the rational use of waste wood as one of the main sources of timber. It also leads to problems with estimating the quantity of waste wood and, consequently, prevents the correct assessment of its potential for use by particular sectors of the economy.

KEY WORDS

waste wood, wastes from forestry, post-industrial waste wood, post-consumer waste wood, law

ADDRESSES

Agnieszka Kurowska – e-mail: agnieszka_kurowska@sggw.pl

Katedra Nauki o Drewnie i Ochrony Drewna, SGGW w Warszawie; ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

Wstęp

Odpady drzewne stanowią nieodłączny efekt procesu pozyskania i przerobu drewna, jak również bytowej działalności człowieka. W polskim i unijnym ustawodawstwie nie ma wyodrębnionych

aktów prawnych, które regulowałyby zagadnienia związane bezpośrednio z terminologią, klasyfikacją, a przede wszystkim z gospodarką odpadami drzewnymi. W związku z tym za obowiązujące należy przyjąć rozwiązania zawarte w aktach normatywnych rozstrzygających kwestie szeroko rozumianych odpadów, a tym samym odpadów drzewnych.

W niewycofanej jeszcze normie odpady drzewne zdefiniowano jako zdrewniałe i niezdrewniałe części roślin drzewiastych, części sztucznych tworzyw drzewnych oddzielone od całości w pozaprodukcyjnych działaniach człowieka, a także w następstwie działań sił przyrody oraz zniszczone, zużyte czy wybrakowane materiały z roślin drzewiastych i sztucznych tworzyw drzewnych [PN... 1964]. Z uwagi na techniczny charakter zawartych w normie sformułowań nie przedstawia ona użytecznego charakteru. Zgodnie z unijną dyrektywą odpadem jest każda substancja lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia został zobowiązany [Dyrektywa... 2008]. Powyższą definicję odpadu pozostawiono bez zmian w znowelizowanej ustawie [Ustawa... 2013].

Klasyfikacja odpadów drzewnych

W wielu dziedzinach naukowych w celu usystematyzowania pojęć, przedmiotów, zjawisk, procesów itp. stosowane są różnego rodzaju schematy klasyfikacji. W odniesieniu do odpadów drzewnych nie funkcjonują jednoznaczne kryteria ich grupowania. Częściowo kwestie klasyfikacji odpadów, w tym również odpadów drzewnych, rozstrzyga europejski katalog odpadów [Decyzja... 2001], na bazie którego opracowano krajowy katalog odpadów [Rozporządzenie... 2001b]. W katalogu odpady podzielono w zależności od źródła ich powstawania na 20 grup. Odpady drzewne przyporządkowano do siedmiu grup, w szczególności do grupy 03. Na uwagę zasługuje fakt, że pod numerem kodowym 03 01 05 jako odpady wymieniono jedynie trociny, wióry, ścinki, drewno, płytę wiórową i fornir, inne niż wymienione w 03 01 04. Pod numerem 03 01 04 znajdują się powyższe odpady zawierające substancje niebezpieczne. Pominięcie szeregu innych grup odpadów (m.in. OSB, płyt pilśniowych, sklejk, odpadów formatyzowania płyt, wyrobów z nich wytworzonych itp.) stwarza problemy z interpretacją przepisów dotyczących w szczególności spalania biomasy [Piątkowski 2010].

W praktyce, nieformalnie, funkcjonuje podział odpadów drzewnych na trzy grupy: odpady z gospodarki leśnej, odpady przemysłowe (odpady poprodukcyjne) i odpady użytkowe (drewno staroużytkowe, złom drzewny). Zasadnicze kryterium podziału stanowi miejsce powstawania odpadów. Brak jednoznacznych i kompleksowych rozwiązań prawnych w zakresie odpadów drzewnych przekłada się w głównej mierze na brak aktualnych danych dotyczących ich ilości, co w konsekwencji uniemożliwia prawidłowe określenie ich potencjału wykorzystywanego przez poszczególne sektory gospodarki. Zgodnie z literą prawa posiadacze odpadów wytwarzający rocznie do 5 Mg odpadów drewna bądź do 10 Mg odpadów kory i korka, trocin, wiórów czy płyt wiórowych nie mają obowiązku prowadzenia ich ewidencji [Rozporządzenie... 2001a].

W 2012 roku w PGL Lasy Państwowe w następstwie porządkowania stanu sanitarnego lasu pozyskano 5 mln m³ drewna, co stanowiło 15% całości pozyskania grubizny. Na tę ilość drewna składa się miąższosć posuszu, złomów i wywrotów powstałych w procesach naturalnych, a także na skutek oddziaływania wiatrów, gradacji szkodliwych owadów, zakłóceń stosunków wodnych, zanieczyszczeń powietrza oraz anomalii pogodowych [Raport... 2013]. Ostatnie kompletne dane dotyczące ilości drzewnych odpadów przemysłowych pochodzą sprzed kilku lat. Ogólnie można stwierdzić, że w Polsce rokrocznie powstaje około 8 mln m³ drzewnych odpadów przemysłowych, co stanowi około 26% łącznej ilości pozyskiwanego drewna [Szostak i in. 2004]. Z badań przeprowadzonych przez Ratajczak i in. [2003] wynika, że w 2002 roku podaż

drewna użytkowego w Polsce kształtowała się na poziomie około 5,3 mln m³, tj. około 2,9 mln Mg i pozostanie w zasadzie bez zmian, osiągając w 2015 roku prognozowaną wielkość około 5,7 mln m³, tj. około 3,1 mln Mg. Wynika z tego, że w Polsce rocznie może powstawać około 18 mln m³ odpadów drzewnych, zróżnicowanych pod względem pochodzenia, postaci i właściwości.

Odpady z gospodarki leśnej oraz odpady przemysłowe (m.in. trociny, zrębki, odpady kałkowe i zrżyny tartaczne), odpady użytkowe (m.in. palety, skrzynie i opakowania z drewna litego), określane mianem tzw. „czystych” odpadów drzewnych, w krajach europejskich (w tym w Polsce) są obecnie powszechnie wykorzystywane jako źródło surowca do produkcji tworzyw drzewnych, głównie płyt wiórowych i pilśniowych MDF [Hillring i in. 2007; Merl i in. 2007]. Ponadto trociny używane są do produkcji ściółki dla zwierząt, podłoża do uprawy grzybów konsumpcyjnych czy do produkcji kompozytów drewno-polimerowych, tj. WPC [Kürsten, Militz 2004]. Szacuje się, że w Polsce około 6,4 mln m³, tj. 87% łącznej ilości „czystych” odpadów przemysłowych, zagospodarowywane jest w celach materiałowych oraz w celach energetycznych, głównie przez zakłady drzewne. Znaczącym odbiorcą wybranych sortymentów, w szczególności kory, trocin oraz wałków połuszczarskich, jest rolnictwo oraz ogrodnictwo [Krajowy... 2010].

Istotne różnice pomiędzy krajami europejskimi a Polską uwidaczniają się głównie w zagospodarowaniu odpadów użytkowych. W Polsce powszechnie praktykowaną formą jest spalanie ich w indywidualnych gospodarstwach domowych bądź gromadzenie na składowiskach odpadów, w opracowaniach statystycznych podawane jako „inne” formy wykorzystania. Tego rodzaju rozwiązania dotyczą około 83% łącznej ilości drzewnych odpadów użytkowych, w szczególności odpadów zanieczyszczonych środkami chemicznymi. W grupie tej znajdują się odpady, które zgodnie z niemieckim ustawodawstwem zostały zaklasyfikowane do kategorii AII i AIII, tj. ościeżnice, tworzywa drzewne i meble [Altholzverordnung... 2002]. Z kolei w Europie ukształtował się trend w kierunku wykorzystania materiałowego (39%) oraz energetycznego (34%) drzewnych odpadów użytkowych. Recyklingowi materiałowemu poddawane są przede wszystkim tzw. odpady „czyste” [Merl i in. 2007].

Brak efektywnego systemu gospodarowania odpadami drzewnymi, w szczególności odpadami użytkowymi, skutkuje w Polsce realizacją rozwiązań o najniższym stopniu użyteczności w kontekście racjonalnego wykorzystania potencjalnej bazy surowcowej. Z danych zamieszczonych w „Krajowym planie gospodarki odpadami 2014” [Uchwała... 2010] wynika, że dla regionów gospodarki odpadami liczących co najmniej 300 tys. mieszkańców preferowaną metodą zagospodarowania zmieszanych odpadów komunalnych jest ich termiczne przekształcanie. Natomiast w mniejszych regionach jako dominującą formę odzysku tego rodzaju odpadów przyjęto ich mechaniczno-biologiczne przetwarzanie. Prowadzona przez zakłady zagospodarowania odpadów komunalnych (zso) gospodarka odpadami ogranicza bądź wyklucza możliwości materiałowego wykorzystania odpadów. Problem jest istotny, zważywszy na fakt, że znaczną część zmieszanych odpadów komunalnych stanowią odpady wielkogabarytowe, w tym również meble. W związku z tym uzasadnione jest poszukiwanie rozwiązań zmierzających do ich racjonalnego zagospodarowania. Taylor i in. [2009] podają, że głównym czynnikiem wpływającym na stopień recyklingu odpadów drzewnych są uwarunkowania prawne, a nie uwarunkowania środowiskowe, tj. odległość miejsca składowania odpadów czy gęstość zaludnienia.

Wytyczne dotyczące zagospodarowania odpadów drzewnych

Zgodnie ze wskazaną w aktach normatywnych hierarchią w zakresie postępowania z odpadami, w pierwszej kolejności należy zapobiegać ich powstawaniu, w dalszej przygotowywać do ponownego

użycia, poddawać recyklingowi, a dopiero na końcu realizować inne metody odzysku, tj. odzysk energii czy unieszkodliwianie [Dyrektywa... 2008]. Należy zwrócić uwagę na fakt, że odzysk energii, ponowne przetwarzanie na materiały, które mają być wykorzystane jako paliwa bądź do celów wypełniania wyrobisk, oraz gromadzenie odpadów na składowiskach nie są formami recyklingu. Do 2016 roku odpady komunalne ulegające biodegradacji, przeznaczone na składowiska, muszą zostać zredukowane do 35% łącznej ilości (według masy) komunalnych odpadów ulegających biodegradacji wytworzonych w 1995 roku lub w ostatnim roku przed 1995 rokiem (dla którego dostępne są standardowe dane Eurostat) [Dyrektywa... 1999].

Przygotowywane nowe regulacje prawne mają na celu wprowadzenie zakazu składowania wszelkich odpadów biodegradowalnych i określenie jednoznacznych rozwiązań pozwalających na produkowanie z odpadów tzw. alternatywnych paliw stałych (SRF). Obecnie w odniesieniu do SRF funkcjonuje kilkanaście norm [m.in. PN-EN... 2011, 2012] Przyjęte przez organy ustawodawcze Unii Europejskiej rozwiązania stanowią formę działania w kierunku zwiększenia efektywności energetycznej gospodarki Wspólnoty, przy jednoczesnej redukcji emisji gazów cieplarnianych [Decyzja... 1994, 2009].

Rodzaje odpadów, które ich posiadacz może przekazywać osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym niebędącym przedsiębiorcami oraz dopuszczalne metody ich odzysku są następujące [Rozporządzenie... 2006]:

- odpady z gospodarki leśnej, odpady z kory – do wykorzystania jako paliwo albo do poprawy fizycznych, chemicznych lub biologicznych właściwości gleb, w celu dostarczenia roślinom składników pokarmowych lub zwiększenia żyzności gleb, zgodnie z zasadami określonymi w odrębnych przepisach,
- odpady z kory i korka – do wykorzystania jako paliwo lub jako podściółka przy chowie i hodowli zwierząt,
- drewno – do wykorzystania jako paliwo, o ile nie jest zanieczyszczone impregnatami i powłokami ochronnymi, do wykonywania drobnych napraw i konserwacji lub do wykorzystania jako materiał budowlany,
- płyta wiórowa i fornir – do wykonywania napraw i konserwacji,
- trociny, wióry, ścinki, drewno – do wykorzystania jako paliwo, podściółka przy chowie i hodowli zwierząt lub do wykonywania napraw i konserwacji.

Należy zaznaczyć, że regulacjom prawnym w odniesieniu do rocznych poziomów odzysku i recyklingu z grupy odpadów drzewnych podlegają jedynie odpady opakowaniowe. Poziom recyklingu tego rodzaju odpadów do 31 grudnia 2014 roku powinien wynosić 15% [Rozporządzenie... 2007].

Należy zwrócić uwagę na fakt, że wskazane wytyczne stoją w sprzeczności z założeniami racjonalnej gospodarki odpadami, w tym również gospodarki odpadami drzewnymi [Dyrektywa... 2008]. Z uwagi na przesłanki wskazane w dyrektywie należy w pierwszej kolejności poszukiwać rozwiązań, które pozwolą na materiałowe zagospodarowanie odpadów drzewnych, również tych zanieczyszczonych, stanowiących pozostałość procesów produkcji (odpady przemysłowe) czy bytowania człowieka (odpady użytkowe). Zważywszy, że w Polsce 83% drzewnych odpadów użytkowych wykorzystywane jest jako materiał opałowy w gospodarstwach indywidualnych lub gromadzone na składowiskach odpadów [Merl i in. 2007], problem jest bardzo poważny.

W kontekście wymagań unijnych szczególnego znaczenia nabiera kwestia spalania odpadów drzewnych [Dyrektywa... 2009]. Według prognoz wzrost zużycia energii finalnej od 2006 do 2020 roku wyniesie 11%, natomiast udział energii odnawialnej wzrośnie o 40,5% [Polityka...

2009]. Wymagany poziom udziału energii z OZE (odnawialne źródła energii) w Polsce w 2020 roku określono na 15% [Dyrektywa... 2009]. Głównymi filarami w zakresie rozwoju OZE w obszarze elektroenergetyki ma być przede wszystkim rozwój źródeł opartych na energii wiatru oraz biomasie [Krajowy... 2010].

Kwestie gospodarowania odpadami drzewnymi kompleksowo regulują niemieckie akty prawne, często stawiane za wzór rozwiązań legislacyjnych [Merl i in. 2007; Piątkowski 2010]. Przyjęty czterostopniowy podział odpadów w zależności od występujących w nich zanieczyszczeń determinuje warunki ich późniejszego wykorzystania [Altholzverordnung... 2002]:

- AI – odpady bez zanieczyszczeń, drewno czyste, rozdrobnione mechanicznie (m.in. trociny, wióry, odpady kawałkowe, palety, skrzynie, opakowania z drewna litego i szpule nawojowe),
- AII – drewno sklepane, powlekane, lakierowane, niezawierające związków chlorowcoorganicznych oraz środków ochrony drewna (m.in. trociny, wióry, palety, skrzynie z pochodnych produktów drewna, tworzywa drzewne, płyctwo drzewne, ościeżnice, panele sufitowe i meble),
- AIII – drewno zawierające związki chlorowcoorganiczne, lecz niezawierające środków ochrony drewna (m.in. palety z materiałami kompozytowymi i meble z powłokami zawierającymi związki chlorowcoorganiczne),
- AIV – odpady zawierające środki ochrony drewna, inne odpady, które nie mogą być zaliczone do grupy AI, AII i AIII oraz odpady niezawierające polichlorowanych bifenili PCB (m.in. szpule nawojowe, elementy konstrukcyjne budynku: krokwie, dźwigary, drewno z rozbiórek zawierające substancje niebezpieczne oraz podłogi przemysłowe).

Odrębną kategorię odpadów drzewnych stanowi drewno użytkowe z PCB. W zależności od przynależności do danej grupy odpady drzewne mogą być wykorzystywane do produkcji różnego rodzaju wyrobów drzewnych (odpady z grupy AI, AII oraz AIII po usunięciu lakierów i innych powłok), do produkcji gazu syntetycznego do dalszych zastosowań chemicznych (odpady z grupy AI, AII, AIII i AIV) bądź do wytwarzania węgla aktywnego lub węgla drzewnego (odpady z grupy AI, AII, AIII i AIV). Pozyskiwanie zarówno gazów syntetycznych, jak i węgla powinno odbywać się w przeznaczonych do tego instalacjach, zgodnie z wymaganiami odpowiednich aktów prawnych.

Odpady drzewne obok surowca drzewnego pozyskiwanego bezpośrednio z lasu bądź plantacji drzew szybko rosnących mogą stanowić potencjalną bazę dla wielu branż gospodarki w kraju i na świecie. Racjonalne wykorzystanie tego rodzaju bazy surowcowej powinno umożliwiać realizację idei zrównoważonego rozwoju, prezentującą podejście holistyczne, poprzez łączenie celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych [Strykowski 2012]. Jednym z czynników warunkujących właściwą gospodarkę odpadami drzewnymi jest przyjęcie spójnych i kompleksowych aktów prawnych.

Literatura

- Altholzverordnung (Verordnung über Anforderungen an die Verwertung und Beseitigung von Altholz) vom 15 August 2002. 2002. BGBl I 2002, 3302.
- Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/406/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie wysiłków podjętych przez państwa członkowskie, zmierzających do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych w celu realizacji do roku 2020 zobowiązań Wspólnoty dotyczących redukcji emisji gazów cieplarnianych. 2009. Dz. U. L 140 z 5.6.2009.
- Decyzja Rady 94/69/WE z dnia 15 grudnia 1993 r. dotycząca zawarcia Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu. 1994. Dz. U. L 33 z 7.2.1994.

- Decyzja Rady 2001/573/WE z dnia 23 lipca 2001 r. zmieniająca decyzję Komisji 2000/532/WE w zakresie wykazu odpadów. 2001. Dz. U. L 203 z 28.7.2001.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy. 2008. Dz. U. L 312 z 22.11.2008.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE. 2009. Dz. U. L 140 z 5.6.2009.
- Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów. 1999. Dz. U. L 182 z 16.7.1999.
- Hilling B., Canals G., Olsson O. 2007. Market for recovered wood in Europe – an overview. Proceedings of the 3rd European COST E31 Conference – Management of Recovered Wood, 2-4 May 2007. Klagenfurt, Austria. 201-213.
- Krajowy plan działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych. 2010. Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Kürsten E., Militz H. 2004. Possibilities for the use of the different types of wood residues as raw material. Proceedings of the European COST E31 Conference – Management of Recovered Wood, 22-24 April 2004. Thessaloniki, Greece. 190-203.
- Merl A. D., Humar M., Okstad T., Picardo V., Ribeiro A., Steierer F. 2007. Amounts of recovered wood in COST E31 countries and Europe. Proceedings of the 3rd European COST E31 Conference – Management of Recovered Wood, 2-4 May 2007. Klagenfurt, Austria. 79-116.
- Piątkowski J. 2010. Problemy z klasyfikacją odpadów. Gazeta Przemysłu Drzewnego 11: 20.
- PN-64/D-02004. 1964. Odpady drzewne – Klasyfikacja i terminologia.
- PN-EN 15357:2011E. 2011. Stałe paliwa wtórne – Terminologia, definicje i określenia.
- PN-EN 15359:2012E. 2012. Stałe paliwa wtórne – Wymagania techniczne i klasy.
- Polityka energetyczna Polski do 2030 roku. 2009. Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Raport o stanie lasów w Polsce 2012. 2013. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, CILP, Warszawa.
- Ratajczak E., Szostak A., Bidzińska G. 2003. Drewno użytkowe w Polsce. Instytut Technologii Drewna, Poznań.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie rodzajów odpadów lub ich ilości, dla których nie ma obowiązku prowadzenia ewidencji odpadów, oraz kategorii małych i średnich przedsiębiorstw, które mogą prowadzić uproszczoną ewidencję odpadów. 2001a. Dz. U. Nr 152, poz. 1735 z dnia 28 grudnia 2001 r.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie rocznych poziomów odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych i użytkowych. 2007. Dz. U. Nr 109, poz. 752 z dnia 21 czerwca 2007 r.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie listy rodzajów odpadów, które posiadacz odpadów może przekazywać osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym niebędącym przedsiębiorcami, oraz dopuszczalnych metod ich odzysku. 2006. Dz. U. Nr 75, poz. 527 z dnia 4 maja 2006 r.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów. 2001b. Dz. U. Nr 112, poz. 1206 z dnia 8 października 2001 r.
- Strykowski W. 2012. Czy drewno jest surowcem strategicznym? W: Strykowski W., Gałęcka A., Pawłowska J. [red.], Drewno – surowiec strategiczny? Instytut Technologii Drewna, CILP, Warszawa. 11-25.
- Szostak A., Ratajczak E., Bidzińska G., Gałęcka A. 2004. Rynek przemysłowych odpadów drzewnych w Polsce. Drewno: prace naukowe, doniesienia, komunikaty 47 (172): 69-90.
- Taylor J. A., Herr A., Siggins A. W. 2009. The influence of distance from landfill and population density on degree of wood residue recycling in Australia. Biomass and Bioenergy 33 (10): 1474-1480.
- Uchwała nr 217 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2010 r. w sprawie „Krajowego planu gospodarki odpadami 2014”. 2010. M. P. Nr 101, poz. 1183 z dnia 31 grudnia 2010 r.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach. 2013. Dz. U. Nr 0, poz. 21 z dnia 23 stycznia 2013 r.